Τα αρχαία ελληνικά στο σύγχρονο σχολείο

Βασίλης Τσάφος

Τα αρχαία ελληνικά ως μάθημα γλώσσας

- Γλωσσοκεντρική και γραμματικο-συντακτική μέθοδος (κυρίαρχος γλωσσο-εκπαιδευτικός λόγος).
- Δομολειτουργική προσέγγιση: εκμάθηση βασικών παραμέτρων γραμματικής και συντακτικού που χρειάζονται για την κατανόηση του κειμένου ως ενός οργανωμένου δικτύου σχέσεων
- Επικοινωνιακή –κειμενογλωσσολογική προσέγγιση: τυπολογική ταυτότητα & συνθήκες σύνταξης και πρόσληψής του (επικοινωνιακό πλαίσιο)
- Γλωσσικοί παραλληλισμού ΑΕ και ΝΕ γλώσσας

Τα αρχαία ελληνικά ως μάθημα γραμματείας - λογοτεχνίας

- Κειμενοκεντρική προσέγγιση: το κείμενο ως όλον
- Ιστορικο-ιδεολογική προσέγγιση: εξωκειμενικά στοιχεία – ιδεολογικό πλαίσιο του έργου / ιστορικές και πολιτιστικές συντεταγμένες
- Βιωματική πρόσληψη: προσωπικός διάλογος μαθητή με αρχαιοελληνικά κείμενα και αρχαιοελληνικό κόσμο
- Ερμηνευτική προσέγγιση – μεταφραστική άσκηση

Τα αρχαία ελληνικά ως μάθημα πολιτισμού

- Αρχαιογνωστική μέθοδος: τα αρχαιοελληνικά κείμενα ως ψηφίδες με στόχο την ανασύνθεση του ΑΕ πολιτισμού
- Ουμανιστική προσέγγιση: ανθρωποκεντρική διάσταση του αρχαιοελληνικού πολιτισμού & σημασία που έδωσε στην ανθρώπινη ύπαρξη
- Εθνοκεντρική προσέγγιση: μέσο γλωσσικής και εθνικής αγωγής με φρονηματιστικό χαρακτήρα

Αναλυτικά Προγράμματα

- «*ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών αποβλέποντας σε ανθρώπους α) σκεπτόμενους, με ανεπτυγμένη την κριτική ικανότητα β) καλλιεργημένους και ευαίσθητους… γ) δημιουργικούς, οι οποίοι χωρίς να αποκόπτονται από το παρελθόν δρουν στο παρόν και διαμορφώνουν το μέλλον ως ελεύθεροι και δημοκρατικοί πολίτες …*»

Χτίζοντας γέφυρες

Ξύπνησα με το μαρμάρινο τούτο κεφάλι στα χέρια

που μου εξαντλεί τους αγκώνες και δεν ξέρω πού να

τ΄ ακουμπήσω…

Γιώργος Σεφέρης,
Μυθιστόρημα Γ’

Αναζητώντας ένα διαχρονικό ταξίδι λέξεων – ιδεών – στάσεων

Βιωματική πρόσληψη

Μάθημα πολιτισμού

Ερωτήματα

- Πώς θα πραγματευτούμε την επικαιρότητα;
- Σε ποιο διδακτικό πλαίσιο θα επιχειρήσουμε μια κριτική διαχρονική προσέγγιση;
- Πώς θα ενδυναμώσουμε το μαθητή→ενεργητική κριτική ανάγνωση;

Η τραγωδία το ασφαλέστερο όχημα

- Η προβληματική φύση των τραγικών προσώπων
- Το πέρασμα από τη δράση στο στοχασμό
- Η συμβολοποίηση των ηρώων της τραγωδίας και της δράσης τους
- Η πολυσημία της τραγωδίας και η ιστορικότητα της πρόσληψής της
- Η θεατρική διάσταση της τραγωδίας και ο συνεχής επαναπροσδιορισμός της στη σκηνή

1ο βήμα : Το κείμενο της τραγωδίας

- Θέματα – στοχασμοί:

  Ποια προβλήματα απασχολούν τους ήρωες;

  Ποια ερωτήματα διατυπώνουν;

  Ποιες απαντήσεις δίνουν;

2ο βήμα :
Κείμενα μεταγενέστερων εποχών

- Πώς παραλλάσσονται τα συγκεκριμένα ερωτήματα;

3ο βήμα:
οι σύγχρονες αφηγήσεις

- Ποια ερωτήματα θέτουμε σήμερα στις αφηγήσεις μας:

  Λογοτεχνία

  Κείμενα (μαρτυρίες, μελέτες, άρθρα)

  Αφηγήσεις μαθητών

2ο βήμα: επαναπροσδιορισμός των συμβόλων

- Μπρέχτ: «Έλα από το σούρουπο και ζωντάνεψέ μας μιαν ολάκαιρη εποχή, φιλική, με το βήμα τ’ αλαφρύ των αποφασισμένων, τρόμος των τρομερών».

2ο βήμα: επαναπροσδιορισμός των συμβόλων

Ελένη Γ.Ρίτσου:

«*δίχως νόημα όλα*

δίχως σκοπό και διάρκεια
και ουσία - πλούτη
πόλεμοι και δόξες

και φθόνοι, κοσμήματα
και η ίδια η ομορφιά
μου»

Γενικός Σκοπός

Οικοδόμηση

διαχρονικού άξονα

με ενεργητική συμμετοχή των μαθητών

Σχολιασμός σύγχρονων παραστάσεων της *Ελένης*

ΑΣ ΓΙΝΟΥΜΕ ΘΕΑΤΕΣ

- Τέσσερις διαφορετικές παραστάσεις, τέσσερις διαφορετικές ερμηνείες... Μπορείς να τις διακρίνεις με βάση τις φωτογραφίες της σελίδας αυτής;

Θεονόη (Ι. Τσιριγκούλη, Θέατρο του Νότου, 1996, σκην. Γ. Χουβαρδάς)

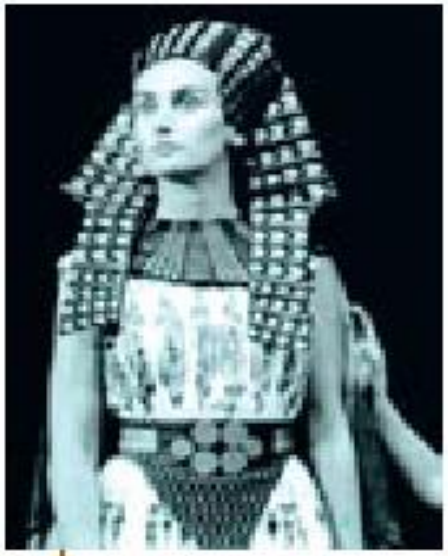

Θεονόη (Κ. Παναγιώτου, Εθνικό Θέατρο, 1962, σκην. Τ. Μουζενίδης)

Θεονόη (Λ. Φωτοπούλου, Κ.Θ.Β.Ε., 1982, σκην. Α. Βουτσινάς)

Αναφορά σε θεατές αρχαίους & σύγχρονους

- Ακούς τη διήγηση του Αγγελιαφόρου: Οι ήρωές μας νικούν τους αντιπάλους τους ύστερα από μια σκληρή μάχη.
  - Πώς δικαιολογείται η λεπτομερής αυτή διήγηση σε ένα έργο, που μέχρι τώρα έχουν ειπωθεί τόσο πολλά εναντίον του πολέμου;
  - Πώς θα αισθάνονταν οι Αθηναίοι θεατές ακούγοντάς την;

Ελένη (Λ. Τασοπούλου, Αμ
τρο, 1999, σκην. Σ. Ευαγγελ

- Παρακολουθούμε μια σύγχρονη παράσταση της *Ελένης*... Βλέπουμε τον Αγγελιαφόρο και ακούμε τους στοχασμούς του.
  - Τον νιώθουμε κοντά μας; Μας αγγίζουν τα λόγια του;

Θεατές σε σύγχρονη παράσταση

Η προοπτική των διακειμενικών συνθέσεων

- Δημιουργικότητα

  Κείμενα διαφόρων εποχών

  Μουσική υπόκρουση…

- Ενεργητική εμπλοκή των μαθητών

Διακειμενική σύνθεση Αντιγόνης

«Η τραγική πορεία της Αντιγόνης: Από την εκτέλεση του καθήκοντος στο θάνατο»

Το πολυμήχανον του ανθρώπου

- Σοφοκλής: *Αντιγόνη* , Α΄ Στάσιμο, στ.332-375
- Σοφοκλής *Οιδίπους Τύραννος,* Έξοδος, στ. 1477-1515 & 1524-1530.

Η απόφαση - Η αντιπαράθεση με την Ισμήνη

- Μπ.Μπρέχτ «Αντιγόνη»
- Σοφοκλής: *Αντιγόνη,*Πρόλογος 1-100.
- Σοφοκλής: *Αντιγόνη,* Α΄Επεισόδιο, στ. 162- 210.
- Γιάννης Ρίτσος, *Ισμήνη,* «*Ω η αδελφή μου ρύθμιζε τα πάντα…Αυτό το ρίγος μου επανέρχεται ακόμη*»
- Ανούιγ *Αντιγόνη* «Σκηνή Ισμήνης - Αντιγόνης»
- Γιάννης Ρίτσος, *Ισμήνη,*«*Η αδελφή μου θαρρείς και ντρεπόταν που ήταν γυναίκα… ολοκληρωμένη κι απροστάτευτη - απόρθητη*»
- Σοφοκλής: *Αντιγόνη,* Α΄Επεισόδιο, στ.223-277.
- Ανούιγ *Αντιγόνη* «Σκηνή Αίμονα - Αντιγόνης»

Οι συγκρούσεις

- Σοφοκλής: *Αντιγόνη,* Β΄Επεισόδιο, στ. 441-525.
- Νίκος Καρούζος: «Ο δυόσμος της Αντιγόνης»
- Σοφοκλής: *Αντιγόνη,* Γ΄Επεισόδιο, στ. 635-767.

Η πορεία προς το θάνατο

- Σοφοκλής: *Αντιγόνη,* Α΄Στάσιμο, στ. 781-806.
- Κομμός Αντιγόνης στ. 807-882.
- Γιώργος Σεφέρης: «Το ναυάγιο της Κίχλης», στ. 56-81.
- Γιάννης Ρίτσος *Ισμήνη* «*Είδα την αδελφή μου στην αυλή τα χαράματα… Προσέχτε τη σκάλα*»

Διακειμενική Σύνθεση Ελένης

Η «καινή» Ελένη:

- Από το αντιπολεμικό δράμα στη νεοελληνική ποίηση (Τσάφος 2001: 69-70).
- **Α. Η Ελένη ενσάρκωση της ομορφιάς, του ερωτικού πάθους, θεϊκή κατάρα:** Σαπφώ (απόσπ. 16 L. - P. στ. 6-14),
- Αισχύλος: *Τρωαδίτισσες* (στ. 766-773),
- Ν. Καζαντζάκης: *Τερτσίνες* (απόσπασμα).
- **Β. Η ανατροπή του μύθου:**
- Στησίχορος: *Παλινωδία* - Οι περιπέτειες της Ελένης *Ουκ ηλθον ες γην τρωαδ΄ αλλ΄ ειδωλον ην*
- Ευριπίδη: *Ελένη* (στ. 22-68)
- Οδ. Ελύτης: *Μαρία Νεφέλη* (απόσπασμα) *Κάθε καιρος κι ο τρωικος του πολεμος/ Κάθε καιρος και η Ελενη του*
- Γ. Ρίτσος: *Ελένη* (απόσπασμα).
- Γ. Σεφέρης: *Ελένη* (απόσπασμα)
- Ευριπίδη: *Ελένη* (στ. 72- 82)
- **α)Ο θρήνος της Ελένης**
- Ευριπίδη:*Ελένη*(στ. 405-421)
- *Νεφελης αρ΄αλλως ειχομεν πονους περι;*
- **β)Οι περιπέτειες του Μενελάου**
- Ευριπίδη: *Ελένη* (στ. 454-470)
- Γ. Σεφέρης: *Ελένη* (απόσπασμα) Μενέλαος - Ελένη
- Ευριπίδη: *Ελένη* (στ. 72-82)
- Γ. Σεφέρης: *Ελένη* (απόσπασμα)
- **γ) Η ανάληψη του Ειδώλου**
- Ευριπίδη: *Ελένη* (στ. 667-680)
- Γ. Σεφέρης: *Ελένη* (απόσπασμα)
- *Νεφελης αρ΄ αλλως ειχομεν πονους περι;*
- **Γ. Η καταδίκη του Πολέμου (από το αντιπολεμικό δράμα στη νεοελληνική ποίηση):**
- Ευριπίδη: *Ελένη* (στ. 1254-1285)
- Γ.Ρίτσος: *Ελάχιστα Κατάλοιπα* (απόσπασμα)
- Τ.Σινόπουλος: *Συλλογή Ι,* (απόσπασμα): «*η Ελενη εντουτοις δεν υπαρχει πια/μες στην εγκοσμια λυπη./ Υπαρχουν μονο τα ποιηματα/ Μια συλογη από σπαραγμους/ Ένα θλιμμενο ουρανιο ροδο.*»

Προσέγγιση φιλοσοφικού λόγου:

παρελθόν – παρόν

Ο φιλοσοφικός λόγος επίκαιρος και προκλητικός

- διότι….

Ηθικά Νικομάχεια 1η ενότητα

- Από την κειμενο-γλωσσολογική προσέγγιση στη βιωματική πρόσληψη

Πρώτη ανάγνωση του κειμένου

- Διττῆς τῆς ἀρετῆς, ἡ μὲν διανοητικὴ, ἡ δ' ἠθικὴ
- τῆς **μὲν** διανοητικῆς < ἐκ διδασκαλίας → (διόπερ) ἐμπειρίας δεῖται καὶ χρόνου
- τῆς **δὲ** ἠθικῆς < ἐξ ἔθους
- **Επιχειρήματα**: ἠθος - ἔθος: **ὅθεν** καὶ τοὔνομα ἔσχηκε μικρὸν παρεκκλῖνον ἀπὸ τοῦ ἔθους ⇒ (**ἐξ οὗ καὶ δῆλον ὅτι**) οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται·
- οὐθὲν **γὰρ** τῶν φύσει ὄντων **ἄλλως** ἐθίζεται

Είδη αρετής (μὲν…. δέ…)	Μέν	Δε
Χαρακτηριστικά τους	**διόπερ**	
Επιχειρήματα		**ὅθεν**
Συμπέρασμα		**ἐξ οὗ καὶ δῆλον ὅτι**
Αιτιολόγηση		**γὰρ**
Παραδείγματα		**οἷον**
Συμπέρασμα		**ἄρα**
Επέκταση συμπεράσματος		**ἀλλὰ**

Δεύτερη ανάγνωση: Ερμηνεία

- **Πρώτος δρόμος**: επεξεργασία όρων και βασικών εννοιών, αριστοτελική ιδιοτυπία… ⇒ οι μαθητές;

  «*Η συζήτηση των θεμάτων στην τάξη περιοριζόταν στην απλή κατανόηση των γραφομένων και ο μαθητής εξασκείτο στην επιδέξια αναδιατύπωση των σχολίων του κειμένου και στην αναπαραγωγή αυτών που του παρέθετε ο καθηγητής του, που ευτυχώς δεν φάνταζε πια στα μάτια του σοφός. Οι ίδιες άλλωστε οι ερωτήσεις των εξετάσεων […] ο μαθητής όμως αποφοιτώντας από την τρίτη Λυκείου μετά βίας γνώριζε το θέμα των φιλοσοφικών κειμένων που διδάχθηκε*».

Δεύτερη ανάγνωση: Ερμηνεία

- Δεύτερος δρόμος: «*Ο αρχαίος κόσμος είναι τόσο ζωντανός όσο αντέχουμε και ξέρουμε να τον παρουσιάζουμε. Και γίνεται μέρος της παροντικότητάς μας, αν, με διακριτική τόλμη, μιλήσουμε γι' αυτόν όχι με μουσειακές και μαυσωλειακές φόρμουλες αλλά με τη συμμετοχική διάθεση και τη σύγχρονη γλώσσα στην οποία συγκατοικούμε με τα παιδιά*» (Παπαγγελής *Το Βήμα* 9-1-2005).

Γιάννης Τζαβάρας: *Εγχειρίδιο Φιλοσοφίας*

- «Όπως ο Αγαμέμνων αναγκάζεται να θυσιάσει την κόρη του, για να εξευμενιστούν οι θεοί και να ξεκινήσουν τα ελληνικά καράβια για τον Τρωικό πόλεμο, έτσι και ο Αβραάμ υπακούει στη θεϊκή εντολή να θυσιάσει το μονάκριβό του. Είναι και οι δυο ανήθικοι;»
- Κίρκεγκωρ: Ο Αγαμέμνονας υπερβαίνει την ατομική ηθική (ρόλος πατέρα) για να υπηρετήσει την κοινωνική ηθική (ρόλος ηγέτη). Ο Αβραάμ αντίθετα εισδύει στη θρησκευτική σφαίρα που βρίσκεται υπεράνω της ατομικής και κοινωνικής ηθικής.
- «Μήπως τότε δικαιώνονται όλοι οι φανατισμένοι τρομοκράτες («καμικάζι») που υπακούοντας στο θρησκευτικό και πατριωτικό χρέος αυτοκτονούν συμπαρασύροντας στο θάνατο αμάχους αντιπάλους;»

Προσεγγίζοντας τα *Ηθικά Νικομάχεια:* Ερωτήματα-Παρόν

- Πώς εμείς σήμερα δηλαδή αντιλαμβανόμαστε την έννοια της αρετής;
- Πώς θα χρησιμοποιούσαμε τους όρους διανοητική και ηθική αρετή στις μέρες μας;
- Ποιο ρόλο παίζει η διδασκαλία;
- Πώς αποκτούμε την ηθική αρετή, που σχετίζεται με τον τρόπο συμπεριφοράς, τις αρχές και τις αξίες ενός ατόμου, αυτό που σήμερα λέμε ηθικό κώδικα;
- Μήπως γεννιόμαστε με αυτά τα χαρακτηριστικά;

Προσεγγίζοντας τα *Ηθικά Νικομάχεια:* Ερωτήματα-Παρελθόν

- Ποια η άποψη του Αριστοτέλη;
- Σε ποιους απευθύνει τη συγκεκριμένη άποψη;
- Με ποιους αναμετριέται όταν μιλάει για έξη και εθισμό;
- Ποιοι είχαν υποστηρίξει ότι ενάρετος είναι μόνο ο άνθρωπος που είναι προικισμένος από τη φύση; (αριστοκρατική αντίληψη)

Θέματα			
Συλλογιστική πορεία-απόψεις			
Απόψεις άλλων αρχαίων στοχαστών			
Απόψεις μαθητών			
Άλλες σύγχρονες απόψεις			

Θέματα προς συζήτηση

- Ατομική, κοινωνική, πολιτική ηθική
- Πρέπει – δεοντολογία – κριτήρια
- Ευδαιμονία
- …..
- Νέοι:

  «*ἦθός τ' εὐγενὲς καὶ ὡς ἀληθῶς φιλόκαλον ποιῆσαι ἂν κατοκώχιμον ἐκ τῆς ἀρετῆς, τοὺς δὲ πολλοὺς ἀδυνατεῖν πρὸς καλοκαγαθίαν προτρέψασθαι· […] οὐ γὰρ πεφύκασιν αἰδοῖ πειθαρχεῖν ἀλλὰ φόβῳ, οὐδ' ἀπέχεσθαι τῶν φαύλων διὰ τὸ αἰσχρὸν ἀλλὰ διὰ τὰς τιμωρίας· πάθει γὰρ ζῶντες τὰς οἰκείας ἡδονὰς διώκουσι καὶ δι' ὧν αὖται ἔσονται, φεύγουσι δὲ τὰς ἀντικειμένας λύπας, τοῦ δὲ καλοῦ καὶ ὡς ἀληθῶς ἡδέος οὐδ' ἔννοιαν ἔχουσιν, ἄγευστοι ὄντες*».

Άλλοι διδακτικοί τρόποι που υπηρετούν αυτό το ταξίδι

- Παρακολούθηση της πορείας της γλώσσας μέσα από το ταξίδι των λέξεων αλλά και των θεμάτων στα οποία παραπέμπουν (αμφίδρομη πορεία)
- Μεταφραστικές απόπειρες σύνδεση αρχαίας και νέας ελληνικής γλώσσας
- Παραγωγή κειμένων με την αξιοποίηση λεξιλογίου που αποτελεί τη γέφυρα ανάμεσα σε μας και τον αρχαίο κόσμο

Παρακολούθηση της εξέλιξης της γλώσσας

Εγχειρίδια Ιστορίας της Νέας ελληνικής Γλώσσας

- Δ.Ε. Τομπαίδη, *Επιτομή της Ιστορίας της Ελληνικής Γλώσσας, Γ΄ Γυμνασίου,* Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- Α.Φ. Χρηστίδης, *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας,* Θεσ/νίκη: ΙΝΣ.

Ανάγκη για ένα παιδαγωγικά οργανωμένο εγχειρίδιο

- Ευσύνοπτο και εκσυγχρονισμένο παραμύθι για την εξελισσόμενη ελληνική γλώσσα
- Ένα παράλληλο διαταξικό εγχειρίδιο «*που θα αποδελτιώνει 'διαφημιστικά' ορισμένα από τα αξιοθέατα της ελληνικής αρχαιότητας (ιστορικά πολιτισμικά και γραμματολογικά) σε διαβαθμισμένες ενότητες που άλλοτε θα εμφανίζονται ως χαλαρά και άνετα σενάρια, άλλοτε θα δραματοποιούν (ακόμη και με τη μορφή διαλόγων ανάμεσα σε 'επώνυμα' ή 'κοινά' πρόσωπα) την αρχαιογνωστική πρώτη ύλη και κάποτε θα καταδέχονται ένα είδος ευτράπελης ανεκδοτολογίας, χωρίς ιδεαλιστικούς πουριτανισμούς, δασκαλίστικες σεμνοτυφίες και σχολαστικές εμμονές*» (Παπαγγελής)

Θεματική του εγχειριδίου

- Πανήγυρις
- Θέατρο
- Ιατρική
- Εμπόριο
- Δημοκρατία
- Τυραννίδα
- Δουλεία
- …..

Οι διαδρομές των λέξεων-οι διαδρομές της γλώσσας

- Σε μια τέτοια προοπτική μπορούμε να παρακολουθήσουμε την εξέλιξη της γλώσσας σε ποικίλα επίπεδα, κάτι που, εκτός από την παρακολούθηση της ελληνικής γλώσσας, μας επιτρέπει και μια πιο δυναμική αντιμετώπιση της γλώσσας ως φορέα πολιτισμού.
- Οι όποιες διαφορές σε σημασιολογικό κυρίως επίπεδο δεν αποτελούν γλωσσικό φαινόμενο ανεξάρτητο από τα ιστορικά του συμφραζόμενα, αλλά εντάσσονται σε ένα ευρύ πολιτισμικό πλαίσιο, το οποίο θα μπορούσαμε να διερευνήσουμε.

Λεξιλογικές ασκήσεις στο πλαίσιο του μαθήματος

- Στο πλαίσιο της διδασκαλίας του λεξιλογίου (Β΄Μέρος)
- Στο πλαίσιο της διδασκαλίας των κειμένων με αφόρμηση από όρους που βρίσκουμε σε αυτά είτε στο Γυμνάσιο είτε στο Λύκειο
- Στο πλαίσιο των project

Αξιοποίηση των μέσων - διαδικτύου

- http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/lexicon/lemma.html?id=4
- www.wikipaedeia.com
- www.akwn.net
- ……

Παράδειγμα: Πανήγυρις

- Πύλη για την ελληνική γλώσσα

ἀγείρω : πορεία λέξης

http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/lexicon/lemma.html?id=4

- **ΛΗΜΜΑ**
  - **ἀγείρω**
  - ρήμα
- **ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΟ**
  - **Α.**ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ **1. συναθροίζω, συγκεντρώνω κάπου** |για έμψυχα |στρατιωτικός όρος |για άψυχα |φρ. *θυμὸς ἐνὶ στήθεσσιν ἀγέρθη* ή *ἐς φρένας θυμὸς ἀγέρθη*=**η ψυχή αναλαμβάνει τις δυνάμεις της, συνέρχεται** (πβ. τη νεοελληνική φράση «πήγε η ψυχή στον τόπο της» μετά από σωματική και ψυχική δοκιμασία) |ΟΜ |φρ. *ἐπεὶ οὖν ἤγερθεν ὁμηγερέες τε γένοντο*=**αφού μαζεύτηκαν και βρέθηκαν όλοι μαζί** |ΟΜ **2. συγκεντρώνω χρήματα ή αγαθά με επαιτεία** |**κάνω έρανο υπέρ ναού ή θεότητας Β.**ΜΕΣΟ και ΠΑΘΗΤΙΚΟ **συναθροίζομαι, συνέρχομαι, συγκαλούμαι σε συνέλευση**
- **ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΛΕΞΕΩΝ**
  - **ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΜΗΡΟ ΣΤΗΝ ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ**
  - **….**
  - **ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΔΗΜΩΔΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ**
  - **….**
  - **ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ**
  - ……

Παράδειγμα: Πανήγυρις

- Βικιπαίδεια

  πανηγύρι: πανηγύρια (αρχείο ντοκιμαντέρ Δημόσιας τηλεόρασης)
- Κείμενα σχετικά με τις πανηγύρεις

  επισήμανση τους ανθρωπολογικού στοιχείου

Παραδείγματα μεμονωμένων λέξεων

- Ο ***δήμος*** δεν είναι πια ούτε το σύνολο των ελεύθερων πολιτών της πόλης-κράτους ούτε η δημοκρατική παράταξη, αλλά το σύνολο των πολιτών - η διάκριση ελευθέρων και μη δεν υφίσταται πλέον - μιας μικρότερης διοικητικής μονάδας στο αποκεντρωτικό πλαίσιο διοίκησης, που επιβάλλει η σύγχρονη κρατική υπόσταση.
- Ο ***στρατηγός*** Περικλής είχε πολύ περισσότερες αρμοδιότητες στο πλαίσιο μιας πολιτικής συγκρότησης, που λόγω των ιστορικών συγκυριών ιεραρχούσε πολύ υψηλά τις στρατιωτικές ικανότητες, από έναν οποιονδήποτε σύγχρονο ανώτατο αξιωματικό.
- Κι οι όροι αυτοί μπορούν να είναι πράγματι πολλοί: **τυραννία**, **δημοκρατία**, **ακολασία**, **δέος**, **λειτουργία , αμαρτάνω….**

Project: Το ταξίδι των λέξεων

- Μπορεί να οργανωθεί ένα project με θέματα το ταξίδι των λέξεων στο χρόνο.
- Όχι μια τυποποιημένη καταγραφή
- Διερεύνηση της πολιτισμικού φορτίου των λέξεων μέσα από την τοποθέτησή τους στα ιστορικά τους συμφραζόμενα

παράδειγμα

- Τα πολιτεύματα από την αρχαιότητα ως σήμερα:

  «*παρεκβάσεις δὲ τῶν εἰρημένων τυραννὶς μὲν βασιλείας, ὀλιγαρχία δὲ ἀριστοκρατίας, δημοκρατία δὲ πολιτείας*» (Αριστοτέλης, Πολιτικά).

  «*ἐγίγνετό τε λόγῳ μὲν δημοκρατία, ἔργῳ δὲ ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχή*» (Θουκυδίδης).

Διδακτικά οφέλη

Η πρακτική αυτή μπορεί να:

- προσδώσει **διερευνητικό χαρακτήρα** στην εκμάθηση του λεξιλογίου, αφού μετατρέπει μια μηχανιστική απομνημονευτική διαδικασία σε δυναμική και ανιχνευτική παρακολούθηση της εξέλιξης της γλώσσας.
- αποκαλύψει στους μαθητές σταδιακά τις κοινωνικές παραμέτρους, **την ιστορικότητα και τη χρονικότητα της σημασίας**
- μας επιτρέψει να παρακολουθήσουμε τη γλώσσα σε μια διαχρονική προσέγγιση και να συνειδητοποιήσουμε **τη δυναμική της εξέλιξη**.

Προϊόν project

- Παραγωγή λεξικού της νέας ελληνικής γλώσσας που θα περιέχει λέξεις που προέρχονται από τα αρχαιοελληνικά και καταγραφή της σημασίας τους.

Μεταφραστικές δοκιμές

Η αξιοποίηση των μεταφραστικών αναζητήσεων

- Οι μαθητές επιχειρούν **πολλαπλές και εναλλακτικές παραφράσεις** του κειμένου που προσεγγίζουν
- **Παράλληλη προσέγγιση μεταφρασμένου και πρωτοτύπου** κειμένου, όπου οι μαθητές καλούνται να διερευνήσουν σε ποιο βαθμό οι δύο γλώσσες διαπλέκονται. Πώς, για παράδειγμα, η μια γλώσσα δοκιμάζεται στην προσπάθειά της να ερμηνεύσει την άλλη, ποιες δυνατότητες παρέχει η μέσω της γλωσσικής επεξεργασίας επικοινωνία των δυο πολιτισμών. Αρκεί βέβαια, στην περίπτωση αυτή να προβάλλουμε τη μετάφραση που παραθέτουμε ως εναλλακτικές ανάμεσα σε πολλές άλλες μεταφραστικές εκδοχές.
- **Συμπληρωματική ή εναλλακτική αξιοποίηση και άλλων δόκιμων μεταφράσεων του συγκεκριμένου έργου**, ώστε οι μαθητές μέσα από τις συγκρίσεις να συσχετίζουν τις μεταφραστικές με τις ερμηνευτικές εκδοχές.

Απόδοση σε σύγχρονο νεοελληνικό λόγο

- Για παράδειγμα πώς θα μπορούσαν να αποδοθούν σε σύγχρονο νεοελληνικό λόγο οι παράγραφοι 18 και 19 του *Υπέρ Μαντιθέου* λόγου του Λυσία και ειδικότερα οι φράσεις:
  καίτοι χρὴ τοὺς φιλοτίμως καὶ κοσμίως πολιτευομένους ἐκ τῶν τοιούτων σκοπεῖν, ἀλλ' οὐκ εἴ τις κομᾷ, διὰ τοῦτο μισεῖν

… *ὥστε οὐκ ἄξιον ἀπ' ὄψεως, ὦ βουλή, οὔτε φιλεῖν οὔτε μισεῖν οὐδένα, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων σκοπεῖν*

Παράδειγμα παράλληλης προσέγγισης

- Ἑρμῆς παῖς ἔτι ὢν ἐν σπαργάνοις, εἰς Πιερίαν παραγίγνεται κλέψων τας βοσκούσας ἐνταῦθα βοῦς τοῦ Ἀπόλλωνος. Κομίσας δ’ αὐτάς εἰς τήν πόρρω εὑρισκομένην Πύλον ἐν σπηλαίῳ απέκρυψεν. Ἐντεῦθεν εἰς Κυλήνην ᾤχετο, ἔνθα εὑρίσκει χελώνην νεμομένην. Ἐθέλων δέ κατασκευάσαι λύραν ἐκ τοῦ περιβάλλοντος τήν χελώνην κύτους ἐφόνευσε αὐτήν.

- Ο Ερμής **όταν** ακόμη **ήταν** παιδί στα σπάργανα, πηγαίνει στην Πιερία **για να κλέψει** τα βόδια του Απόλλωνα **που έβοσκαν** εκεί. **Αφού** τα **μετέφερε** στην Πύλο, **που βρισκόταν** μακριά, τα έκρυψε σε μια σπηλιά. Από εκεί έφυγε για την Κυλήνη, όπου βρίσκει μια χελώνα **να βόσκει**. **Επειδή ήθελε** να φτιάξει λύρα από το καβούκι **που κάλυπτε** τη χελώνα τη σκότωσε.

Διδακτικά οφέλη

Οι μαθητές μπορούν έτσι εστιάζοντας στη νέα ελληνική γλώσσα :

- να συνειδητοποιήσουν σταδιακά την αναλυτικότητά της σε σύγκριση με τη συνθετική αρχαία ελληνική και την προτίμησή της στην παράταξη (ίσως και το μικροπερίοδο λόγο) (Ι.Θ.Κακριδής 1966: 87-126)

Προσέγγιση παράλληλων μεταφραστικών εκδοχών

ΑΙΜΩΝ: *Πάτερ, σός εἰμι, καὶ σύ μοι γνώμας **ἔχων** χρηστὰς **ἀπορθοῖς**, αἷς ἔγωγ' ἐφέψομαι. Ἐμοὶ γὰρ οὐδεὶς ἀξιώσεται γάμος μείζων φέρεσθαι σοῦ καλῶς **ἡγουμένου**.*

- Κ. Μάνος: «*Δικός σου είμαι πατέρα μου· και **τις δικές σου γνώμες, πού 'ναι σωστές και φρόνιμες**, εγώ θ' ακολουθήσω· Και δε θα προτιμήσω εγώ ποτέ κανένα γάμο, από το να με κυβερνάς εσύ **με σωστή γνώμη***»
- Κ. Γεωργουσόπουλος: «*Είμαι δικός σου πατέρα· με κρατούν ορθό **οι καλές συμβουλές σου** και θα τις ακολουθώ. Γάμος κανένας δε βαραίνει στο ζύγι για μένα, μπροστά στις **δικές σου καλές συμβουλές**.*»
- Ν. Παναγιωτόπουλος: «*Πατέρα είμαι δικός σου και **είθε εσύ να με στηρίζεις** και να μ' οδηγείς **όταν έχεις γνώμες πολύτιμες**. Και γάμος δε θ' αξιωθεί να είναι πάνω από **σένα όταν εσύ με πας σωστά**.*»

Ερμηνεία των μεταφραστικών εκδοχών

- Ο Αίμονας του Παναγιωτόπουλου αφήνει να φανεί η επιφυλακτική του στάση (*είθε, όταν έχεις, όταν εσύ με πας σωστά*) απέναντι στις ενέργειες του πατέρα του, ενώ η στάση αυτή παραμένει ασαφής, περισσότερο στη μετάφραση του Γεωργουσόπουλου (*με κρατούν ορθό οι καλές συμβουλές σου- μπροστά στις δικές σου καλές συμβουλές*) και λιγότερο στη μετάφραση του Μάνου.

Απόπειρα νέας μεταφραστικής εκδοχής

- Μπορούν στο τέλος αυτής της διαδικασίας οι μαθητές να επιχειρήσουν και μια δική τους μεταφραστική εκδοχή, που θα θεωρήσουν ότι αποδίδει τον διπλωματικό τρόπο με τον οποίο εκφράζεται ο Αίμονας. Δοκιμάζουν ίσως έτσι και τη δική τους γλωσσική επάρκεια αλλά και τις δυνατότητες του νεοελληνικού λόγου, καθώς αναζητούν τη δισημία σε διαφορετικούς εκφραστικούς τρόπους.

Διδακτικά οφέλη

Οι μαθητές μπορούν έτσι:

- Να κατακτήσουν μια μεταφραστική στρατηγική ανακαλύπτοντας έτσι τη δυναμική της γλώσσας
- Να αντιληφθούν την δυνατότητα πολλαπλών αποδόσεων

Παραγωγή κειμένων με την αξιοποίηση λεξιλογίου που αποτελεί τη γέφυρα ανάμεσα σε μας και τον αρχαίο κόσμο

Δημιουργία ιστοσελίδας

- Διαμόρφωση μιας ιστοσελίδας, όπου θα παρατίθενται τα νέα του σχολείου σε συνοπτικά κείμενα στην νέα και την αρχαία ελληνική γλώσσα.
- Δημιουργία κειμένων με την αξιοποίηση αρχαιοελληνικών λέξεων που επιβιώνουν στην νεοελληνική γλώσσα

www.akwn.net

- **Ὁ Νέλσων Μανδέλα ἀπέθανεν**
  6 Δεκεμβρίου 2013
- Ὁ Νέλσων Μανδέλ
- **Ἀποθνήσκει ὁ ἄνθρωπος ὃς τῷ τοῦ Ἀπαρταῖδ συστήματι τέλος ἐπέθηκεν**

Ὁ Νέλσων Μανδέλα, ὁ ἄνθρωπος ὃς εἴκοσι καὶ ἑπτὰ ἔτη ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἔκειτο καὶ πρόεδρος τῆς Νοτίας Ἀφρικῆς ἐγένετο, ἀπέθανεν ἐνενήκοντα καὶ πέντε ἔτη γεγονώς.

Πάντες ἴσμεν ὁποῖον πολιτικὸν σύστημα ἐν τῇ Νοτίᾳ Ἀφρικῇ ἦν τοῖς πολίταις· τὸ σύστημα Ἀπαρταῖδ καλούμενον, κατὰ ὃ οἱ λευκοὶ πολῖται τῶν ἐγχρώμων πολιτῶν ἐκράτουν. ὁ μὲν Μανδέλα, τοῦτο μεταβάλλειν ἐν νῷ ἔχων, εἰς τὸ Ἀφρικανικὸν Ἐθνικὸν Κογγρέσον (ANC) τῷ ἔτει 1944 (εἴκοσι καὶ ἓξ ἔτη γεγονὼς) εἰσέβη, πολλὰ δὲ ἔτη ἐπὶ τὸ Ἀπαρτεῖδ μαχεσάμενος κατελήφθη τῷ ἔτει 1962, καταδικασθεὶς δὲ πρὸς τὸ ἐν τῇ Ῥόββην Νέσῳ δεσμωτήριον ἐπέμφθη. τότε δὲ ἐν τούτῳ τῷ δεσμωτηρίῳ κείμενος καὶ ἔνδοξος γενόμενος ἐπικουρήσεις μὲν πολλὰς ἀπὸ πολλῶν χωρῶν ἐδέχετο, σύμβολον δὲ ἐγένετο.

εἴκοσι καὶ ἑπτὰ ἔτη ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ μείνας, ὁ Μανδέλα τέλος μὲν ὑπὸ τοῦ προέδρου δε Κλὲρκ ἠλευθερώθη, τότε δὲ τὴν ἑαυτοῦ βουλὴν τῇ οἰκουμένῃ ἐπήγγειλεν· οὐδεμίαν τιμωρίαν, διαλλαγὴν δέ. τῷ μὲν ἔτει 1994 ἐν ταῖς ἀρχαιρεσίαις πρόεδρος τῆς Νοτίας Ἀφρικῆς ἐγένετο, ἐν δὲ τῇ τῆς διαλλαγῆς πολιτικῇ πράξει ἔμενεν.

ὁ Μανδέλα τρὶς ἔγημεν, τῆς δὲ πολιτικῆς πράξεως τῷ ἔτει 1999 ἐξέστη. ἀπὸ τοῦ ἔτους 1999 μέχρι τοῦ 2004 περὶ φιλανθρωπικῶν πράξεων εἰργάζετο, ἔπειτα δὲ τῷ 2004 ἀσθενέστατος γενόμενος καὶ νοσῶν πάσης πράξεως τὸ τελευταῖον ἐξέστη.

Ενδεικτικά παραδείγματα

- Ο εκπαιδευτικός με επινοητικότητα και χωρίς εμμονές μπορεί να βρει ποικίλους τρόπους που θα ανταποκρίνονται στα δεδομένα της συγκεκριμένης κάθε φορά τάξης.
- Όλοι οι μαθητές δεν είναι ίδιοι και πως καθένας τους πρέπει να βρει στη διαδικασία χώρο για να κινηθεί, να εκφραστεί αλλά και να προβληματιστεί ώστε καλλιεργώντας διερευνητικές και αναγνωστικές δεξιότητες, να φτάσει στην αυτόνομη παραγωγή νοήματος.

Προϋποθέσεις δημιουργικής αξιοποίησης της αρχαιοελληνικής γλώσσας

- Υπέρβαση του στερεοτύπου της ανισοτιμίας των δύο μορφών της γλώσσας (υπεροχή της αρχαιοελληνικής έναντι της νέας ελληνικής)
- Διαφορετικό παιδαγωγικό κλίμα: δραστηριοποίηση του μαθητή στην προοπτική μιας ενεργού, άμεσης και βιωματικής προσέγγισης των κειμένων και της γλώσσας.
- Ανοικτό και ευέλικτο διδακτικό και παιδαγωγικό πλαίσιο με την πεποίθηση ότι όλοι οι μαθητές μπορούν να είναι επινοητικοί και δημιουργικοί.

Διότι…

….ευνοώντας δημιουργικές δραστηριότητες μπορεί να δημιουργηθούν και κίνητρα μάθησης, απαραίτητα για την αναβάθμιση του μαθήματος στη συνείδηση αρχικά του μαθητή.

Σε μια τέτοια προοπτική μπορεί ουσιαστικά να συνδεθεί το μάθημα των αρχαίων ελληνικών με τη ζωντανή νεοελληνική γλώσσα και γραμματεία.